

ادبیات و نخستین پیامبر

تألیف:

دکتر مهدی دشتی

عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

- دشتم، مهدی، ۱۳۳۶ - : مرشده
- عنوان و نام : بیات و نخستین پیامبر / تألیف مهدی دشتی؛ زیر نظر معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی
- مشخصات نشر: تهران: نگاه علامه طباطبائی، ۱۳۹۷.
- مشخصات ظاهری: ۳۶۶ ص. ر. ب.
- فروست: انتشارات دانشگاه / طباطبائی؛ ۴۸۰.
- شابک: ۸-۳۳۲-۹۶۴-۱ / ۹۷۸-۲۰۰۰ تومان
- وضعیت فهرست: فیبا
- موضوع: آدم، پیامبر — در ادبیات
- موضوع: پیامبران در ادبیات
- موضوع: Prophets in Literature
- موضوع: اسلام و ادبیات
- موضوع: Islam and Literature
- موضوع: تأویل
- موضوع: Hermeneutics-- Religious Aspects -- Islam
- موضوع: ادبیات عرفانی فارسی — تاریخ و نقد
- موضوع: Sufi Literature, Persian-- History and Criticism
- شناسه افزوده: دانشگاه علامه طباطبائی.
- رده‌بندی کنگره: PIR ۴۰۰۹/پ ۹۵۵ ۱۳۹۷
- رده‌بندی دیوئی: ۰۰۸۳۵۲/۰۸۴
- شماره کتابشناسی ملی: ۵۱۷۲۶۹۱

ادبیات و نخستین پیامبر

تألیف:

دکتر مهدی دشتی

زیر نظر معاون پژوهشی، دانشگاه

شابک: ۸-۳۲، ۲۱۷-۹۶۲-۹۷۸

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی	ویراستار: فریبا محمودی
سرپرستار: دکتر زیلا فرمانی انوشه	نماینده ساز: صالح ناظری
طراح جلد: سارا حنیف	ناظر فنی: زینا دنیی
مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ تهران، بزرگراه شهید همت، دهکده المپیک، میدان ورزش	تلفن مرکز انتشارات: ۴۴۷۳۷۵۶۰
صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۳۴۸۷	شمارگان: ۲۰۰
قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان	چاپ اول ۱۳۹۷

فهرست مطالب

پیشگفتار

۱	فصل ۱: مباحث مقدماتی
۳	ادبیات در لغت و اصطلاح
۵	ادبیات و زبان
۵	قرآن، الگوی هنر و ادبیات اصیل
۷	اسلام و منابع آن
۹	اوصاف اسلام
۲۴	مبلغان اسلام
۲۴	دسته اول: انبیای الهی
۲۶	دسته دوم: رسولان الهی
۲۸	دسته سوم: اوصیای انبیا و رسولان الهی
۲۹	فرق رسول و نبی
۲۹	طبقات انبیا و رسل
۳۰	پیامبران اولوالعزم
۳۱	صفات انبیا، رسولان و اوصیای ایشان
۳۴	آنچه انسان را از اسلام، خارج می کند
۳۷	تاریخ و انواع آن
۳۸	تأویل

۳۸	تأویل در لغت و اصطلاح
۴۰	سابقه تاریخی تأویل
۴۱	فیلون
۴۲	تلمود
۴۷	عهد جدید
۵۰	تفسیر طبری و نمونه‌هایی از تأثیر آن در متون تأویلی و عرفانی
۵۱	اسرائیلیات تفسیر طبری در ارتباط با آدم علیه السلام
۵۱	الف: نحوه آفرینش همسر آدم
۵۲	ب: نحوه فریب آدم و حوا توسط ابلیس
۵۳	ج: شرک آدم و حوا
۵۴	ترجمه و تفسیر مشهور «ترجمه تفسیر طبری»
۵۴	نحوه خلقت آدم
۵۶	نحوه خلقت حوا
۵۷	نحوه درآمدن ابلیس به بهشت و فریب آدم و حوا
۵۸	بیرون شدن آدم و ... از بهشت و محل هر یک در زمین
۵۸	هابیل و قابیل و انگیزه قتل قابیل، هابیل را
۵۸	نحوه راهنمایی کلاغ مر قابیل را برای دفن هابیل
۵۹	اسماعیلیه
۶۰	نمونه‌هایی از تأویلات و اعتقادات اسماعیلیه
۶۲	تصوّف و عرفان
۶۴	دلیل تأویلات صوفیه و عرفا
۶۵	نمونه‌هایی از تأویلات عرفانی
۶۷	بررسی حدیث «کنز مخفی»
۶۹	حدیث إن الله خلق آدم علی صورته
۷۰	نحوه برخورد عرفا و صوفیه با این روایت
۷۱	روایت در متون اهل سنت
۷۲	اصل روایت مذکور در تورات

۷۳	روایت در کتب شیعه
۷۴	نتیجه
۷۵	فصل ۲: حضرت آدم علیه السلام در متون ادب فارسی
۷۷	الف: متون غیر تأویلی
۷۷	شاهنامه
۷۸	گرشاسب‌نامه
۷۹	دواوین شاعران دوره غزنوی اول
۸۰	آثار سنایی
۸۲	آثار انزری
۸۳	دیوان خاقانی
۸۵	آثار نظامی
۸۶	کلیات سعدی
۸۷	دیوان غزلیات حافظ
۸۸	دیوان خواجوی کرمانی
۸۹	دیوان صائب تبریزی
۹۰	دیوان قاضی
۹۱	دیوان ملک الشعراء بهار
۹۲	دیوان پروین اعتصامی
۹۲	دیوان شهریار
۹۲	نتیجه:
۹۳	ب: متون تأویلی و عرفانی
۹۳	آثار ناصر خسرو
۹۴	تأکید ناصر خسرو بر تأویل
۹۶	ناصر خسرو و حضرت آدم علیه السلام
۹۷	و اما اهم مطالب
۱۰۳	ترجمه و شرح التَّعَرَّف
۱۰۶	ترجمه رساله قشیریه

۱۰۷	کشف المحجوب هجویری
۱۱۱	تفسیر کشف الأسرار میدی
۱۱۸	تمهیدات عین القضاء همدانی
۱۲۰	آثار عطار نیشابوری
۱۳۳	آثار جلال الدین محمد بلخی
۱۴۳	شرح گلشن راز محمد لاهیجی
۱۴۸	ذکر دو واقعه
۱۵۲	نقد النصوص فی شرح نقش الفصوص جامی
۱۵۶	نکاتی چند در باب ابن عربی (م: ۶۳۸ هـ)
۱۶۱	فصل ۱: حضرت آدم علیه السلام در متون و حیانی
۱۶۳	وجه تسمیه
۱۶۳	نحوه خلقت
۱۶۵	پس از خلقت
۱۶۶	خلقت حوا
۱۶۹	خلیفه بودن حضرت آدم و ملائکه
۱۷۱	تعلیم اسماء
۱۷۲	محل تعلیم اسماء
۱۷۲	سجده ملائکه بر حضرت آدم
۱۷۴	بهشت حضرت آدم
۱۷۶	نوع درخت
۱۷۶	بررسی شبهات
۱۷۶	عصمت
۱۷۷	معنای ظلم
۱۷۷	معنای عصیان و گمراهی
۱۷۸	ترک پیمان
۱۷۹	معنای هبوط
۱۸۰	توبه حضرت آدم
۱۸۱	عالمین چه کسانی بودند؟
۱۸۲	اعراف
۱۸۳	ابلیس

۱۸۳	معنای لغوی ابلیس.....
۱۸۴	صفت ابلیس.....
۱۸۶	وسوسه شیطان، آدم و حوا را.....
۱۹۱	کفر ابلیس.....
۱۹۳	اغوای ابلیس.....
۱۹۹	ادامه بحث حضرت آدم (ع).....
۲۰۰	زراعت حضرت آدم (ع).....
۲۰۲	پشیمانی و اندوه حضرت آدم (ع).....
۲۰۲	محل هبوط حضرت آدم.....
۲۰۹	فرزندان حضرت آدم.....
۲۱۱	دلیل کشته شدن هابیل توسط قابیل.....
۲۱۲	صحف حضرت آدم (ع).....
۲۱۲	وفات حضرت آدم (ع).....
۲۱۳	انتخاب وصی.....
۲۱۳	دفن هابیل.....
۲۱۴	مباحث پایانی و نتیجه گیری.....
۲۱۷	معرفی وصی و بحث تطبیقی آن.....
۲۱۹	وصایت در امت رسول اکرم (ص).....
۲۲۰	وصیت حضرت آدم (ع) به شیث.....
۲۲۵	وصیت حضرت شیث به وصی خود.....
۲۲۷	فهرست ها.....
۲۲۹	منابع.....
۲۳۷	فهرست الفبایی آیات قرآن کریم.....
۲۴۱	فهرست الفبایی احادیث.....
۲۴۵	فهرست الفبایی ابیات.....
۲۵۷	فهرست الفبایی اعلام.....
۲۶۳	نمایه.....

پیشگفتار

افسانه‌ای که هست ی می نویسدش / دیباچه رساله ایمان نمی‌شود

(پروین اعتصامی)

«ادبیات زندگی است». این جمله از نخستین بار از زبان دبیر انشایم شنیدم که هرکجا هست، خدا یارش باد و اکنون پس از سالها این نتیجه رسیده‌ام که آری، ادبیات زندگی است لکن نه زندگی‌ای سراسر نور و پاکی و روشنائی؛ بلکه مجموعه‌ای است از شور و شیرین، زشت و زیبا، حق و باطل که گاه سازنده است و گاه ویرانگر.

با این توجه، پالایش متون ادبی از عناصر ناراست، ضرورت دارد. البته مراد از پالایش، حذف نیست بلکه نقد ادبی است. نقدی سنجیده و بر اساس معیارهای عامه خردمندانه. داستان انبیا و انعکاس آن در متون ادبی ما، نمونه‌ای است از مواردی که به نقد نیاز دارد، چراکه جریان‌های دورنگ و فریبا که گاه رهن است و گاه راهنما. البته این جریان در طی ادب تأویلی و عرفانی ما به نحوی است و در غیر آن، به نحوی دیگر. در متون تأویلی، غلبه با خیال است و پندارهایی الوان که معمولاً حقیقت را تحت الشعاع خویش دارد و حتی به نام آن معرفی می‌شود. آبشخور آن‌ها هم گاه ابداعی است و حاصل ذوق و

خیال و مکاشفات ادعایی گوینده و نویسنده، و گاه هم از اعماق تاریخ و اساطیر می آید، مکرر و میراثی.

اما در متون غیر تأویلی وضع بسامان تر است. خیالی اگر هست که هست، بیشتر در خدمت پرداخت حقیقت است تا تغییر آن و می کوشد تا مطالب جذاب تر، شنیدنی تر و خواندنی تر عرضه گردد تا تأثیرش افزون شود. حال در این دفتر تلاش بر آن است که تاریخ انبیا به روایت ادبیات، شناسایی و سپس بر مبنای تاریخ حقیقی که از طریق وحی قرآنی و بسانی رسیده، نقد و ارزیابی گردد. بنابراین ما در این تحقیق، کاری به انواع تلمیحات و صورت پردازی های ادبی و اغراضی که گویندگان و نویسندگان در توجه به تاریخ انبیا داشته اند، نداریم، بلکه هدف، سنجش روایت ادبا از زندگی انبیا در ترازوی نقد تاریخ و حیانی است.

و اما روش کار، پس از بحث های مقدماتی، ابتدا در ارتباط با زندگی هر یک از انبیا، و البته در این دفتر حضرت آدم علیه السلام نمونه هایی از آنچه که در متون ادبی اعم از تأویلی و عرفانی، گفته شده، آورده می شود. تاریخ و حیانی عرضه می گردد تا در نهایت، خواننده خود به داوری بنشیند و بهره برگیرد؛ در نتیجه این دفتر شامل سه فصل خواهد بود، مباحث مقدماتی، حضرت آدم علیه السلام در متون ادب فارسی، و حضرت آدم علیه السلام در مکتب وحی. امید که مفید افتد و راهگشا باشد.

در اینجا لازم است از صبر و همدلی های همسر گران قدرم تشکر و سپاسگزاری نمایم و نیز از زحمات سرکار خانم حصامی که با دقت و درایت بسیار کار تنظیم این مجموعه را از همه حیث برعهده داشته اند.

مهدی دشتی

بهار ۹۶